

ЛІТЕРАТУРА

1. Сердюк В. А. Загальна характеристика процесуальних гарантій забезпечення прав і свобод особи у кримінальному процесі (при здійсненні кримінального переслідування) / В. А. Сердюк // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 1.
2. Павлишин А. Окремі питання допустимості доказів за Кримінальним процесуальним кодексом України 2012 р. / А. Павлишин // Вісник Львівського університету. Серія : Юридична. – 2014. – Вип. 59. – С. 356–364.
3. Глобенко О. Плоды отравленного дерева / О. Глобенко // Уголовное судопроизводство. – 2006. – № 2. – С. 12–18.
4. Гусаров В. М. Проблеми застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження / В. М. Гусаров // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. – 2014. – Вип. 6–2. – Т. 4. – С. 76–80.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
6. Омельчук Л. В. Процесуальний статус слідчого судді в кримінальному процесі України / Л. В. Омельчук, Х. І. Клімовська // Вісник Академії адвокатури України. – 2014. – № 3 (31). – Т. 11. – С. 98–105.
7. Узагальнення судової практики щодо розгляду слідчим суддею клопотань про застосування заходів забезпечення кримінального провадження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001740-14>
8. Гловюк І. В. Тимчасовий доступ до речей і документів як захід забезпечення кримінального провадження, спрямований на збирання та перевірку доказів / І. В. Гловюк, С. В. Андрусенко // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–2. – С. 293–296.
9. Смирнов А. В. Достаточность фактических оснований уголовно-процессуальных решений / А. В. Смирнов // Правоведение. – 1983. – № 5. – С. 80–86.
10. Макаров М. А. Прийняття слідчим суддею рішення про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом / М. А. Макаров // Право і суспільство. – 2015. – № 6. – Ч. 3. – С. 182–187.
11. Загальна характеристика та порядок застосування тимчасово обмеження в користуванні спеціальним правом : Методичні рекомендації / Удовенко Ж. В., Юсупов В. В., Сокиран М. Ф., Йовенко І. І. – К. : Національна академія внутрішніх справ, 2014. – 32 с.
12. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/>.

УДК 343.1

ПРО КРИТЕРІЙ ІСТИНИ В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

THE CRITERIA OF TRUTH IN CRIMINAL PROCEEDINGS

Мирошніченко Ю.М.,

к.ю.н., доцент кафедри права та публічного адміністрування

Маріупольський державний університет

Стаття присвячена з'ясуванню питання про те, яким чином у кримінальному судочинстві можлива перевірка істинності знань про обставини минулих подій. На підставі аналізу філософських та юридичних джерел відстоюється думка про те, що основним критерієм достовірності одержуваних в кримінальному провадженні знань є практика, поряд з якою доцільне використання інших, допоміжних – неемпіричних засобів перевірки істинності здобутого знання.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінально-процесуальне пізнання, критерій істини.

Статья посвящена выяснению вопроса о том, каким образом в уголовном судопроизводстве возможна проверка истинности знаний об обстоятельствах прошлых событий. На основании анализа философских и юридических источников отстаивается мысль о том, что основным критерием достоверности получаемых в уголовном производстве знаний является практика, наряду с которой целесообразно использование других, вспомогательных – неэмпирических средств проверки истинности полученного знания.

Ключевые слова: уголовное производство, уголовно-процессуальное познание, критерий истины.

The article describes the way in which the truth of case's background may be tried. Based on the philosophical and legal sources analyzed, the author proves that the main criterion of the truth of knowledge obtained in terms of criminal proceedings is practice. The application of a practical criterion is always particular as the truth itself is particular too. Certain forms of practice in different fields of cognitive activity are materialized in a different way. This is related to implicit and explicit trial of truth. In terms of indissoluble dialectic connection these two forms of practicing are complimenting each other and finally provides for the truth of knowledge obtained. In criminal proceedings practice is also a source of authentic material which carries the cognitive process from the point of problem to the point of hypothesis and than to the point of truth. Moreover, it is criteria for trying the truth of inquest.

The analysis of different sources proves that most of the proponents of dialectic and materialistic approach to solving the problem of truth in criminal proceedings define the practice as the «basic», «the most important», «leading», «deciding» criteria of truth. Hence, there exist other ways to try the truth of the inquest. The author proves that the theory of criminal and procedural establishment despite its dialectic and materialistic basis, can and must apply rational approaches to finding the truth designed with the framework of other philosophical concepts. Simplicity, clearness, obviousness, commonness and other non empirical indicators of truth must be included into the mechanism of trying the truth of evidence and objections of the parties to the criminal case used by the jury.

The author concludes that further research on the topic of the criteria if truth in criminal proceedings are topical due to the need not only to criticize scientific theories of truth in criminal proceedings in general but also because of specificity of interrelations between the subject and the object to criminal proceedings as well as the complicity of retrospective investigations and background truth trial.

Key words: criminal proceedings, criminal and procedural inquest, criteria of truth.

Суттєве поглиблення змагальних засад кримінального судочинства, яке відбулося з уведенням в дію Кримінального процесуального кодексу України 2012 року, загострило давню полеміку щодо характеру істини та методів її пізнання в кримінальному процесі, теоретики якого, як і раніше, розділені на два основні «наукові табори». Одні

з них наполягають на необхідності відшукування в кожній справі матеріальної істини як єдиної підстави для ухвалення обвинувального вироку, тоді як інші заявляють про несумісність об'єктивної істини і змагальності судочинства або цілком заперечують можливість осягнення об'єктивної істини в умовах кримінального процесу, зали-

шаючи за нею статус «... юридично формалізованої судової істини, з більш-менш високим ступенем ймовірності (поза розумних сумнівів), наближеним до дійсності» [1].

Одним із основних аргументів критиків концепції об'єктивної істини в кримінальному судочинстві є твердження про відсутність науково обґрунтованих критеріїв досягнення судом того, що прийнято називати об'єктивною істиною [2]. «Судова істина є результат судового рішення. – констатує А. С. Александров, на думку якого, – Критерій її достовірності в мові, а не в об'єктивній реальності» [3]. «Критерієм істини в правосудді може бути тільки внутрішнє переконання слідчого, прокурора, судді», – заявляє в свою чергу Н. А. Лукічев [4]. «Критерієм досягнення мети доказування має бути доведення «поза розумним сумнівом», – вважають інші автори [5]. Є. В. Селиванова наполягає на тому, що «... в кримінальному процесі встановлюється об'єктивна істина, критерієм якої служить практика» [6]. Натомість Д. А. Мезінов вважає, що спроба поширити на провадження у конкретній кримінальній справі філософське розуміння практики як критерію істинності одержуваних у ньому знань була явно невдалою і штучною в силу все тих же ідеологічних причин [2].

Отже, як бачимо, в науці кримінального процесу немає єдності поглядів на критерій істини і це цілком зрозуміло з огляду на різноманітність інтерпретацій самого поняття істини в кримінально-процесуальній доктрині. Тож спробуємо розібратися, яким чином в кримінальному судочинстві відбувається перевірка істинності знань про обставини минулих подій, що власне і є метою даного дослідження.

Питання про критерій істинності чи хибності певного судження, гіпотези, теоретичного положення має таку ж давню історію, як і проблема пізнання істини. В теорії кримінально-процесуального доказування критерій істини, як і сама категорія «істина», розглядається з філософських позицій. Тому цілком виправданим буде звернення до філософських концепцій критерію істини, серед яких відомий філософ і культуролог, В. М. Півоев, називає: апіоризм (істинне те, що приймає за істину більшість людей в силу звички і неусвідомленого переконання), «здоровий глузд» (істинне те, що справедливо і відповідає правді), фідеїзм (істинне те, у що люди вірять), конвенціоналізм (істинне те, що приймається в якості такого в результаті угоди між людьми), адекватність (істинне те, що відповідає реальності), раціоналізм (істинне те, що уявляється очевидним і зрозумілим для мислячого розуму, для розумового погляду), сенсуалізм (істинне те, що підтверджується свідченням органів почуттів), матеріалізм (істинне те, що підтверджується на практиці), прагматизм (істинне те, що корисно і вигідно), інструменталізм (істинне те, що допомагає досягненню мети) [7, с. 101].

Утім до розмаїття філософських поглядів щодо означеної проблематики ми ще повернемося, а наразі наважимося заявити, що попри відсутність, як у філософській науці, так і в науці кримінально-процесуального права єдиного підходу до розуміння критерію істини, більшість правознавців сходиться на думці про те, що провідним критерієм істини є практика, «...бо нічого іншого для судження про істину в розпорядженні людини, – за словами професора О. В. Смирнова, – немає» [8, с. 65].

У протилежність цьому професор Л. А. Воскобітова вказує, що одиничність, індивідуальність злочину і ретроспективний характер його пізнання обмежують використання таких наукових методів пізнання, як безпосереднє сприйняття і спостереження досліджуваного об'єкта. При використанні раціональних, формально-логічних методів пізнання немає можливості експериментально відтворити в повному обсязі досліджуваний об'єкт і перевірити правильність його пізнання. Практика як науковий критерій правильності знання також не може бути безпосередньо

використана в кримінальному судочинстві в силу особливостей об'єкта пізнання [9]. Проте, як справедливо зазначає Ю. В. Астаф'єв, специфіка конкретної справи не виключає загальних критеріїв істини. Вони невідокремлювані від поняття «об'єктивна істина». Інше загрозить юридичним позитивізмом, прагненням звести загальне, фундаментальне до окремого і фрагментарного [10].

Звичайно, практика як критерій істини, досить складна для розуміння категорія. Коли мова йде про безпосередню перевірку наукової гіпотези дослідним (експериментальним) шляхом, тут усе ясно: перевірена шляхом багаторазових практичних експериментів теорія вважається істинною. Навіть ті уявлення про предмети та явища, які неможливо перевірити на практиці в період їх формування, можуть бути підтверджені або спростовані в історичній перспективі. В історії науки знайдеться чимало прикладів теоретично обґрунтованих положень, які тільки з плином часу отримали своє емпіричне підтвердження. Але експеримент не єдиний інструмент перевірки відповідності нашого знання об'єктивній реальності, а сутність практики не вичерпується безпосередніми формами її прояву. Дійсно не можна повною мірою перевірити істинність гіпотези, яку в криміналістиці іменують версією, дослідним шляхом. І звісно ж має рацію Д. А. Мезінов, коли стверджує, що в кримінально-процесуальному пізнанні проведення експериментів, які передбачають максимальне повне управління причинами досліджуваного явища і відтворення умов, що на нього впливають, неможливе, оскільки абсолютно повне відтворення обставин злочинного діяння буде повторним вчиненням цього злочину [2]. Однак, слід розуміти, що практика в якості критерію істини «працює» не тільки в своїй чуттєвій наготі – як предметна фізична діяльність, зокрема в експерименті. Вона виступає і в опосередкованій формі – як логіка, загартована в горнилі практики. Іншими словами логіка – це опосередкована практика. Ступінь досконалості людського мислення визначається мірою відповідності його змісту об'єктивній реальності. Наш розум дисциплінується логікою речей, відтвореною в логіці практичних дій і всій системі духовної культури. Логічність думки при достовірності вихідних положень є певною мірою гарантією не тільки її правильності, а й істинності [11, с. 430]. Тому й у боротьбі зі злочинністю, і особливо при доказуванні, критерій практики не можна розуміти спрощено, як якусь оціночну категорію або міру істини, з якими зіставляються отримані фактичні дані, докази (порізно або в сукупності). У сфері судочинства критерій істини в основному виступає опосередковано, як узагальнена історична практика, яка підтверджує адекватність мислення взагалі, а не окремої думки даного суб'єкта [12, с. 89].

Незважаючи на свою всезагальність, застосування практичного критерію завжди конкретне, як конкретна й сама істина. Окремі форми практики у різних сферах пізнавальної діяльності проявляються найрізноманітнішим чином. З цим пов'язано співвідношення безпосередньої та опосередкованої перевірки істинності знання. До першої з них (безпосередньої) В. С. Соркін відносить практичні дії: слідчі, судові та інші процесуальні дії, спрямовані на збирання і дослідження доказів, за допомогою яких перевіряється істинність висновків у кримінальній справі; до другої (опосередкованої) – попередню суспільно-історичну практику, виражену в науках кримінального процесу, криміналістики, в професійному і загальному життєвому досвіді [13]. В нерозривному діалектичному зв'язку ці дві форми практики, доповнюючи одна одну, забезпечують в кінцевому рахунку об'єктивну істинність одержаних знань.

На судових стадіях кримінального процесу називають такі форми практики, як: спеціалізація суддів; практика участі народних або присяжних засідателів у судовому розгляді кримінальних справ; практика безпосередньо-

го сприйняття, аналізу та оцінки результатів слідчих дій, вчинених на досудових стадіях; використання матеріалізованої суспільно-історичної практики, що пронизує всі зазначені вище форми практики за допомогою мовно-понятійної системи, фігур логіки, ієрархії моральних цінностей і т. п. [14, с. 21].

Попри критичне ставлення Д. А. Мезінова до застосування в кримінальному процесі практики як критерію істини, з ученим не можна не погодитися, коли він відкидає у якості мірила істинності одержаних знань внутрішнє переконання суду в достовірності встановлених на підставі наданих сторонами доказів обставин кримінального провадження [2], адже, як справедливо зазначає О. А. Єгерва «... одне й теж знання, обґрунтоване одними й тими ж доказами, у деяких суб'єктів оцінювання може викликати внутрішнє переконання в його істинності, а в інших – сумніви або навіть внутрішнє переконання в його хибності» [15, с. 24]. Внутрішнє переконання слідчого, прокурора, судді формується знанням сукупної суспільно-історичної практики і його особистим досвідом, який включає наявність певних здібностей, знань, навичок, професійної майстерності.

Огляд літературних джерел показує, що більшість прибічників діалектико-матеріалістичного підходу до розв'язання проблеми істини в кримінальному процесі вказують на практику як на «основний», «головний», «провідний», «вирішальний» критерій істини, а значить є й інші інструменти перевірки достовірності одержуваного в результаті судового доказування знання.

Цікавими з цього приводу є міркування О. М. Гагінського, який поряд з практикою, верифікацією, фальсифікацією вказує на ті критерії істини, які в якийсь момент стали ототожнюватися з самою істиною: несуперечливість, користь, ясність і виразність, конвенціональність. «Внутрішня логіка розвитку цього процесу, – на його погляд, – така: 1) встановлюється, що істинна та думка, яка відповідає реальності, після чого 2) постає питання про те, як дізнатися, що відповідає реальності, а що ні; для його вирішення 3) залучається певне мірило, або критерій, який виступає гарантом зв'язку думки й реальності, після чого 4) починаються спори про те, що таке критерій, і, нарешті, 5) найважливіші критерії ототожнюються з істиною – так з'являються когерентна, прагматистська та деякі інші концепції істини» [16].

Разом із тим, неспірним є твердження автора про те, що практика – не критерій, а результат істини, що вона можлива завдяки істині і вторинна по відношенню до неї [16]. Гносеологічна сутність практики уявляється набагато складнішою, багатограннішою, різноманітнішою. Не наважуючись зі зрозумілих причин вступати в філософську дискусію, все ж зауважимо, що у філософській літературі практика розглядається як багатофункціональне явище. «Будучи специфічною людською, свідомою, цілепокладальною, доцільною, чуттєво-предметною діяльністю, практика в пізнанні ... виступає як його основа, є його рушійною силою, кінцевою метою, критерієм істини» [17].

Тому і в кримінальному процесі практика функціонує і як джерело вихідного матеріалу, що рухає процес пізнання від проблеми до гіпотези і від неї до істини, і як критерій перевірки достовірності висновків слідства й суду в кримінальному провадженні. Спершу на підставі початкової криміналістично значущої інформації та перевірених практикою науково обґрунтованих методик розслідування окремих видів злочинів, виходячи з власного досвіду та знання судово-слідчої практики, суб'єкти доказування висувують версії, визначають перспективні пошукові завдання, розробляють план розслідування. Після цього розумова модель втілюється в практичну діяльність зі здійснення конкретних слідчих та оперативно-розшукових дій, проведено яких також передбачає застосування багаторазово застосовуваних на практиці тактичних прийомів.

Таким чином, практика в кримінально-процесуальному пізнанні перманентно використовується від початку розслідування до перевірки і підсумкової оцінки судом достовірності, допустимості та достатності доказів для вирішення справи. Для цього суд не меншою мірою має володіти знаннями криміналістичної методики, техніки й тактики, аби, виходячи з аналізу наявної ситуації, попередньо оцінити правильність процесу розслідування, яка є допоміжним критерієм достовірності його результатів. Далі суддя всебічно, повно й неупереджено досліджує всі обставини справи, після чого, керуючись підтвердженими багатомірною людською практикою законами логічного мислення, оцінює кожний доказ з точки зору належності, допустимості, достовірності, а сукупність зібраних доказів – з точки зору взаємозв'язку та достатності для прийняття відповідного процесуального рішення та доходить внутрішнього переконання щодо основних питань кримінального провадження і, насамкінець, належним чином кваліфікує встановлені обставини та визначає відповідне покарання, керуючись кримінальним законом та безумовно узагальненою судовою практикою його застосування.

У процесі своїх роздумів О. М. Гагінський стверджує про недопустимість вислову «критерій істини», який має поступитися виразу «критерій істинності висловлювання», «... бо істина істинна за визначенням і ніяким критерієм не можливо зробити її істинною більше чи менше» [16]. Такий підхід до розуміння критерію достовірності уявляється вельми привабливим і, думається, міг би стати корисним для удосконалення категорійно-понятійного апарату теорії доказування. Якщо розглядати процесуальне рішення, скажімо вирок, як підсумкове судження стосовно обставин досліджуваної події, цілком коректно, напевно, було б говорити про ту ж таки практику як критерій істинності наведених в ньому висновків. Термін «критерій істинності» відтіняв би специфіку судового пізнання подібно тому, як «... термін «матеріальна істина» слугує для позначення об'єктивної істини...» [18, с. 310] на протизагу істині формальній.

На думку філософів, діалектичність практики як критерію істини є об'єктивною основою виникнення й існування інших критеріїв для перевірки істинності знання в різних його формах. У якості таких виступають так звані позаемпіричні критерії обґрунтованості знання [19]. Поряд з опосередковано виведеним з практики логічним критерієм в пізнавальній діяльності іноді може бути використаний такий критерій істинності, як евристичність. Передбачається, що, якщо дане знання може результативно вирішувати нові наукові проблеми, то воно істинне. Цей критерій відсікає банальні ідеї, які не дають приросту наукового знання. У деяких випадках для припущення ступеня істинності вдаються до оцінки простоти і краси теоретичних побудов. Вони допомагають встановити перевагу, коли є вибір конкуруючих гіпотез. Та з гіпотез, яка при поясненні обходить найменшим числом положень і не вдається до неперевірених допущень, суб'єктивно оцінюється як більш істинна. Те ж саме і з красою: гіпотеза, яка суб'єктивно уявляється вченому більш гармонійною і витонченою, здається йому і більш істинною [20].

Як безсумнівні «завоювання» філософської думки оцінює головні способи проблематизації істини А. В. Мушіч-Громико. Серед них теорія кореспонденції, або відповідності знання дійсності; теорія когеренції, або зв'язності, узгодженості елементів знання, істинність на основі системності знання, його єдності; прагматична теорія істини, яка будується на визнанні методологічно-інструментального та етичного значення цієї категорії. Ці концепції, на думку автора, повинні розглядатися у взаємодії, оскільки вони носять взаємодоповнюючий характер, по суті, не заперечуючи одна одну, а висловлюючи різні аспекти істинного знання. Кожна з них гідна конструктивної критики, що не передбачає ігнорування позитивних результатів цих теорій. Очевидно, що знання може бути пов'язане з

реальністю, має корелювати з іншим знанням, оскільки воно системне і взаємопов'язане. Прагматичний підхід, у свою чергу, якщо його не спрощувати і не вульгаризувати, фіксує соціальну значимість, визнання суспільством, комунікативність істини. Відповідно, кожен з підходів пропонує свої критерії істинності, які при всій їх нерівноцінності повинні, напевне, розглядатися в єдності і взаємодії, тобто в поєднанні емпіричних, предметно-практичних та позаемпіричних (логічних, методологічних, соціокультурних та ін.) критеріїв [21]. З огляду на це, небезпідставним виглядає судження про те, що складний характер істини обумовлює необхідність розуміти істину в деякій єдності її критеріїв, або навіть концепцій [22, с. 25]. Відтак, думається, що і теорія кримінально-процесуального доказування, попри її діалектико-матеріалістичне коріння, може й повинна використовувати раціональні засоби й прийоми встановлення істини, розроблені в рамках інших філософських концепцій. Тому можна погодитися і з висловлюванням С. О. Карякіна про те, що юриспруденція має методологічно опиратися не тільки на класичне розуміння істини, але й брати до уваги «нетрадиційні» філософські концепції істини [23, с. 17], і з думкою Л. А. Воскобитової та С. Б. Росинського, котрі, визнаючи особливу цінність діалектико-матеріалістичної теорії відображення для розслідування і судового розгляду кримінальних справ, вважають, що існуючі в теорії кримінально-процесуального пізнання постулати цілком можуть отримати новий виток свого розвитку в контексті сприйняття окремих положень і поглядів з області інших, і, в першу чергу, сучасних, філософських вчень [24]. Тут, однак, необхідно зробити одне, але вельми суттєве застереження: філософською основою пізнання в кримінальному процесі залишається вчення про об'єктивну істину.

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що критерієм достовірності нашого знання є практика. «Якщо ми не можемо відшукати жодного винятку з наявного в нашому розпорядженні досвіду, наш висновок повинен вважатися достовірним» [8]. Водночас, практика – основне, але не єдине мірило істинності знання. Когерентність, прагматизм, конвенціоналізм, раціоналізм, сенсуалізм, евристичність в силу суттєвої частки притаманного їм суб'єктивізму не такі надійні, але вкрай важливі засоби перевірки достовірності наших суджень про досліджуване явище. І попри те, що самі по собі вони «... не дозволяють безпомилково проводити межу між істиною і оману, вони все ж є важливими допоміжними засобами, що усувають хоча б частину помилкових припущень» [16]. У кримінальному процесі ці інструменти особливо корисні на первинному етапі провадження при висуванні версій, плануванні, визначенні пріоритетних напрямків розслідування. Не розумним було б відмовлятися від використання зазначених засобів і в пізнавальній діяльності суду, особливо в ситуації вибору, коли маються альтернативні варіанти версій, рішень, дій тощо. Простота, ясність, очевидність, загальнознаність та інші неемпіричні «майки» істини мають включатися в механізм оцінки судом зібраних у справі фактичних даних та істинності доводів і заперечень учасників судового провадження.

І наостанок зазначимо, що подальші дослідження проблеми критеріїв істини в судовому пізнанні є надзвичайно актуальними як в силу необхідності критики не цілком наукових концепцій істини в кримінальному процесі, так і у зв'язку зі специфікою взаємодії суб'єкта та об'єкта в кримінально-процесуальному пізнанні, складністю ретроспективного дослідження події злочину та перевірки істинності знань про минуле.

ЛІТЕРАТУРА

1. Стойко Н. Г. Достижение истины в современном следственном и состязательном уголовном процессе / Н. Г. Стойко // Библиотека криминалиста. Научный журнал. – 2012. – № 4. – С. 264–273.
2. Мезинов Д. А. Необходимо ли закрепление понятия «объективная истина» в уголовно-процессуальном законе? // Д. А. Мезинов / Вестник Томского государственного университета. Право. – 2013. – № 2 (8). – С. 82–94.
3. Александров А. С. Принципы уголовного судопроизводства / А. С. Александров // Правоведение. – 2003. – № 5. – С. 162–178.
4. Лукичев Н. А. Роль суда по установлению объективной истины по уголовным делам в свете конституционного принципа состязательности процесса / Н. А. Лукичев // Следователь. – 2002. – № 2. – С. 26–32.
5. Андреева О. И. Уголовный процесс : учебник для бакалаврата юридических вузов / О. И. Андреева [и др.] ; под ред. О. И. Андреевой, А. Д. Назарова, Н. Г. Стойко и А. Г. Тузова. – Ростов н/Д : Феникс, 2015. – 445 с.
6. Селина Е. В. Принцип объективной истины в уголовном процессе в Российской Федерации / Е. В. Селина // Юстиция. – 2014. – № 4. – С. 38–44.
7. Пивоев В. М. Философия и методология науки : учебное пособие для магистров и аспирантов / В. М. Пивоев. – Петрозаводск : Изд-во ПетрГУ, 2013. – 320 с.
8. Смирнов А. В. Уголовный процесс : учебник / А. В. Смирнов, К. Б. Калиновский ; под. общ. ред. проф. А. В. Смирнова. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : КНОРУС, 2008. – 704 с.
9. Воскобитова Л. А. Состязательность и истина : взаимоисключение или взаимодополнение / Л. А. Воскобитова // Актуальные проблемы российского права. – 2014. – № 10 (47). – С. 2119–2129.
10. Астафьев Ю. В. Специфика содержания истины в процессе ее установления по уголовным делам / Ю. В. Астафьев // Вестник ВГУ. Серия : Право. – 2010. – № 2 – С. 283–291.
11. Спиркин А. Г. Философия : учебник / А. Г. Спиркин. – 2-е изд. – М. : Гардарики, 2006. – 736 с.
12. Аверьянова Т. В. Криминалистика. Учебник для вузов / Т. В. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Российская / Под ред. Заслуженного деятеля науки Российской Федерации, профессора Р. С. Белкина. – М. : НОРМА, 2000. – 990 с.
13. Соркин В. С. Особенности процессуального доказывания в уголовном судопроизводстве : Монография / В. С. Соркин. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 95 с.
14. Васильев Л. М. Практика как критерий истины в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. ... на соискание уч. степени докт. юрид. наук по спец. : 12.00.09 «уголовный процесс, криминалистика ; оперативно-розыскная деятельность» / Л. М. Васильев. – Краснодар, 1997. – 31 с.
15. Егерова О. А. Истина как один из критериев эффективности уголовного судопроизводства : методологический аспект / О. А. Егерова. – Иркутск : Изд-во БГУЭП, 2014. – 174 с.
16. Гагинский А. М. Критерий, знание, истина / А. М. Гагинский // Эпистемология и философия науки. – 2012. – № 3 (37). – С. 129–140.
17. Кевбрин Б. Ф. Философия познания : учеб. пособие / Б. Ф. Кевбрин, Ф. А. Айзатов, О. В. Кукушкин ; Саран. кооп. ин-т РУК. – Саранск, 2011. – 60 с.
18. Строгович С. М. Курс советского уголовного процесса : в 2 т. Т. 1 / М. С. Строгович. – М. : Наука, 1968 – 472 с.
19. Кохановский В. П. Философия : Учебное пособие для высших учебных заведений / В. П. Кохановский. – Изд. 6-е, перераб. и доп. – Ростов н/Д : «Феникс», 2003. – 576 с.
20. Губанов Н. И. Истина и ее критерии / Н. И. Губанов, Н. Н. Губанов, А. Э. Волков // Вестник Тюменского государственного университета. – 2014. – № 10. – С. 84–92.
21. Мушич-Громыко А. В. Основные концепции истины в социальной эпистемологии / А. В. Мушич-Громыко. – Вестник Бурятского университета. – 2008. – № 14. – С. 61–63.

22. Ухов А. Е. Проблематизация истины в классической и неклассической эпистемологии : системность и вопрос о соотношении знаний и действительности : Дис. ... канд. философ. наук по спец. : 09.00.01 / А. Е. Ухов. – Иваново, 2015. – 167 с.

23. Карякин Е. А. Формирование истинности приговора в состязательном судебном производстве : вопросы теории и практики / под науч. ред. А. П. Гуськовой. – М. : Издательство «Юрлитинформ», 2007. – 224 с.

24. Воскобитова Л. А. Вопросы познания в современном уголовном судопроизводстве / Л. А. Воскобитова, С. Б. Россинский // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2015. – № 1. – С. 130–143.

УДК 343.13

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОВНОВАЖЕННЯ КЕРІВНИКА ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

MANAGERIAL POWERS OF THE HEAD OF PREJUDICIAL INVESTIGATION

**Нестеренко О.С.,
аспірант**

Національна академія Служби безпеки України

**Щербина Л.І.,
к.ю.н., с.н.с.,**

головний науковий співробітник науково-організаційного центру

Національна академія Служби безпеки України

Стаття присвячена сучасному стану нормативно-правового регулювання організаційних повноважень керівника органу досудового розслідування. Значна увага приділена удосконаленню визначення терміну «організація досудового розслідування», аналізу його складових елементів та особливостям реалізації повноважень названого керівника у сфері організації досудового розслідування.

Ключові слова: керівник органу досудового розслідування, організаційні повноваження, процесуальні повноваження, організація досудового розслідування.

Статья посвящена современному состоянию нормативно-правового регулирования организационных полномочий руководителя органа досудебного расследования. Значительное внимание уделено усовершенствованию определения термина «организация досудебного расследования», анализу его составляющих элементов и особенностям реализации полномочий названного руководителя в сфере организации досудебного расследования.

Ключевые слова: руководитель органа досудебного расследования, организационные полномочия, процессуальные полномочия, организация досудебного расследования.

This article addresses the current status of the legal and regulatory framework for managerial powers of the head of a prejudicial investigation authority which, according to the Ukrainian criminal and procedural legislation, includes Chief of the Head Investigation Office, Investigation Office, Investigation Department, National Police Department, security authority, tax legislation compliance supervision authority, authority of the State Bureau of Investigation, detectives' unit, internal supervision of the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine, and their deputies who act within their scope of duties.

So that the head of the prejudicial investigation authority could fulfill their duties properly, they are provided with procedural and managerial powers regulated by the Criminal Procedural Code of Ukraine and agency-related regulations, respectively. However, the Ukrainian legislation lacks the regulatory definition of the «prejudicial investigation arrangement». For this purpose, the authors pay proper attention to improvement of the above term definition and analysis of its components. In particular, it is demonstrated that prejudicial investigation arrangement is provided through employment of the amount of interconnected managerial elements including analysis, planning, organization, regulation, prediction, and control.

It is established that one must distinguish between arrangement of investigation unit management and arrangement of prejudicial investigations of crimes in the above head's activity. It is defined that a scope of procedural powers of the head of a prejudicial investigation authority does not depend on the level of their title, meanwhile a scope of managerial powers is directly correlated with both the title held by the head and a particular department.

It is demonstrated that for the purpose of proper arrangement of prejudicial investigation, the head of an investigation unit employs a complex of all granted powers both procedural and managerial, to provide fast, full and objective investigation of criminal offences.

Key words: head of prejudicial investigation authority, managerial powers, procedural powers, prejudicial investigation arrangement.

Згідно п. 8 ч. 1 ст. 3 КПК України керівником органу досудового розслідування є начальник Головного слідчого управління, слідчого управління, відділу, відділення органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України та його заступники, які діють у межах своїх повноважень [1].

Керівник органу досудового розслідування (слідчого підрозділу) наділений контрольно-процесуальними повноваженнями, що визначені КПК України, та організаційними, які регламентуються відомчими нормативно-правовими актами [2, с. 138].

Таке розмежування є дещо умовним, оскільки за змістом окремі процесуальні повноваження співпадають з організаційними. Наприклад, ч. 1 ст. 39 КПК України визначено, що керівник органу досудового розслідування організовує досудове розслідування, але в названому Кодексі відсутнє нормативне визначення цього поняття. Це ускладнює розуміння обсягу і спрямованості повноважень названого керівника на організацію досудового розслідування, породжуючи з цього приводу дискусії серед науковців та фахівців-практиків. Зазначене актуалізувало окреслену проблему та зумовило напрямок даного дослідження.

Окремі питання, які стосуються правового статусу (положення) керівника органу досудового розсліду-